ЛІСТ ДА СЫНА*

Сын Ірэніуш.

Прапанаваны ніжэй ліст Міхала Клеафаса Агінскага быў знойдзены супрацоўнікамі Музея Агінскага (Залессе Смаргонскага раёна) падчас працы ў Гістарычным архіве Літвы ў Вільнюсе. Гэты ліст захоўваецца ў фондзе князёў Агінскіх і носіць назву: «Бацькоўскія парады М. Кл. Агінскага свайму сыну Ірэніушу на жыццёвы шлях у сувязі з падарожжам апошняга на вучобу ў Італію», датаваны 1825 годам. Пакінуўшы Залессе яшчэ ў 1822 годзе, Міхал Агінскі на той час жыў у Фларэнцыі. Яго сыну Ірэніушу споўнілася 17, і ён накіроўваўся з Залесся ў Італію на вучобу.

Агінскі звяртаецца да свайго сына і дае яму парады на пачатку самастойнага жыцця. Праз гэты ліст паспрабуем трошкі па-іншаму паглядзець на вядомага кампазітара і дзяржаўнага дзеяча, — як на клапатлівага бацьку, што ў далёкай Італіі не перастае думаць пра сваю сям'ю.

Для нас гэты ліст з'яўляецца помнікам гісторыі XIX стагоддзя, ён дае ўяўленне пра культуру і традыцыі перыяду рамантызму.

Сяргей ВЕРАМЕЙЧЫК

---

* Тэкст узяты па прапанове Адама Мальдзіса з тэматычнага зборніка «Вяртанне-8», які рыхтуецца ім да друку. Назва зменена.

Гістарычны архіў у Вільнюсе
Фонд 1177, справа 87

БАЦЬКОЎСКІЯ ПАРАДЫ (RADY OJCOWSKIE) МІХАЛА КЛЕАФАСА АГІНСКАГА СЫНУ ІРЭНІУШУ НА ЖЫЦЦЁВЫ ШЛЯХ У СУВЯЗІ З ПАДАРОЖЖАМ АПОШНЯГА НА ВУЧОБУ Ў ІТАЛІЮ (1825 г).

Дзіця маё, ты пакідаеш бацькоўскі дом і з гэтага першага кроку пачынаецца новы этап твайго жыцця, з гэтага моманту ты можаш сказаць сабе — я пачынаю жыццё.

Задумайся і памяркуй разважліва над гэтым словам «жыццё»: гэта не толькі праца жыцця, якая з'яўляецца агульнай для ўсіх жывых істот, але і ўменне жыць — дзеля гэтага трэба задумацца аб сродках і сэнсе жыцця.

Няхай гэтыя словы «меркаваць, думаць» не пужаюць цябе, мой дарагі сын. Няма такога ўзросту, якому не быў бы ўласцівы розум, а навука жыцця такая ж, як і ўсе іншыя, якія было б можна вывучыць, калі толькі прызвычаіцца засяроджвацца на самім сабе, вывучаючы сябе, пераймаючы парады, якія даюць людзі, што будуць весці цябе першымі шляхамі твайго жыцця.

Я не далучаю сябе да ліку такіх павадыроў, але з дапамогай гэтага ліста буду размаўляць з табой так, як быццам бы быў побач, даючы парады і наказы і, магчыма, яны будуць апошнія, калі толькі Боская воля не дасць мне шчасце ўбачыць цябе ізноў.

Вось што я табе раю і наказваю:

1. Перад усім, засвой адну ісціну — чалавек гэта не гульня выпадку, ён не нараджаецца без мэты. Усім ён абавязаны свайму Творцы — Богу, рэлігія — гэта яго абавязак, без яго чалавек нішто, усяго толькі нязначная лічба. Перш за ўсё будзь хрысціянінам — рэлігію людзям даў сам Гасподзь, спачатку будзь проста вернікам, але намагайся стаць вернікам па перакананню. Усё, што зараз тут я табе апавяду, ты яшчэ не зусім зразумееш, але аднойчы пераканаешся, што гэта запаведзь змяшчае тое, што спатрэбіцца, каб стаць шчаслівым.

2. Ні на імгненне не забывай нічога з таго, чым ты абавязаны сваёй самай першай дабрадзейцы — тваёй Маці. Нічога з таго, што яна дала табе аднойчы, якая любіць цябе з такой пяшчотай, меры якой ты яшчэ не зразумееў, але якую ты зможаш зведаць і спраўдзіць, намагаючыся быць яе вартым. Ты дасягнеш поспеху, дзякуючы добрай і цвёрдай волі, усё залежыць толькі ад цябе. Прызвычайся нічога не гаварыць папярэдне не запытаўшыся ў сябе: «А мая маці, ці ўхваліць, ці не?..» І калі на гэтае пытанне тваё сумленне адкажа — мая матуля гэта ўхваліць, — тады дзейнічай смела, тваё пачуццё цябе не падмане. Калі яно скажа табе адваротнае, устрымайся, і ты пазбавішся ад памылкі і згрызотаў сумлення. Прымаючы гэта да ўвагі ты ўспомніш пра тое, што яна табе наказвала і прасіла рабіць. Добра падумай, сынок, над гэтым словам «прасіць»: ці зможаш ты адмовіць просьбе Маці, такой добрай, пяшчотнай і каханай, як яна! Яе просьбы наконт тваіх паводзінаў такія:

3. Будзь заўсёды раннім — падымайся на золку, як толькі пабудзяць, адразу падымайся і не давай часу для сну і ляноты, перамагай сябе. Першае і неабходнае — прасі захаваць тваю цудоўную Матулю, прасі благаславіць тваіх родных і самога цябе накіраваць на шлях дабрачыннасці. Затым, пасля гэтай першай справы, другая — гігіена. Чысціня цела ўплывае на чысціню душы.

4. Што тычыцца ежы, ты павінен пазбягаць празмернасці, асабліва ў віне (калі не, то гэта дрэнна адаб'ецца на тваім здароўі, і ты гэта ведаеш), троху віна (на 2 пальцы), гэта ўсё, што ты можаш сабе дазволіць. Не захапляйся таксама і півам, лепш за ўсё для цябе і твайго здароўя — гэта прахалодныя напоі. Трэба, каб ты ведаў, што празмерная прага — гэта следства дрэннай звычкі ці пашкоджанага страўніка, таму трэба пазбягаць залішняга ў ежы і пітве — усяго таго, што можа нашкодзіць здароўю.

5. Ты захаваеш сваё здароўе, калі будзеш захоўваць чысціню, а таксама і рэжым, выконваючы практыкаванні. Ёсць два віды гімнастыкі, да якіх у цябе ёсць слабасць — гэта язда вярхом і плаванне. Я хачу, каб ты іх развіваў і надалей, але каб рабіў гэта з асцярогай, якую яны патрабуюць. Спачатку я спадзяюся на чалавека, ад якога ты будзеш залежаць і давяраць, як наезніку, каб разлічваць на яго разважлівасць. Што тычыцца плавання, я павінен цябе папярэдзіць, што ты павінен добра зразумець, што ёсць вялікая розніца паміж плаваннем у моры, рацэ ці возеры. Абодва мы, калісьці, плавалі, як рыбы, я бачыў, як ты смела кідаўся ў ваду, гэта давала мне самае вялікае задавальненне. Але там, дзе мы праводзілі лета, мы скакалі ў мора з лодкі. Там было глыбока і далёка да дна; а большасць рэкаў заўсёды з цячэннем і ў возерах на дне травы, ціна і багна — гэта вельмі небяспечна для ныральшчыкаў. Купаючыся, не забывай аб розніцы плавання ў рацэ, моры ці возеры — памятай пра ўсё, што я табе кажу.

6. Дзень трэба заканчваць таксама, як і пачынаў — з малітвай, успамінаючы тваю добрую матулю, яе клопаты аб табе. Прааналізуй сябе — ці ацаніў ты на працягу мінулага дня гэтыя яе клопаты і дабрыню. Калі ты гэта зрабіў, то Ўсявышні і тваё сумленне пашлюць табе спакойны сон. Але, калі, на бяду, ты гэтага не зрабіў, трэба папрасіць прабачэння ва Ўсявышняга, шчыра пакаяцца з рашэннем выправіцца і заспакоіць сваё сумленне, без чаго не можа быць сапраўднай радасці ў жыцці.

7. Для паслуг я адпраўляю з табою Санці, слугу, які 3 гады апякуецца табою. Трэба да яго ставіцца з пяшчотаю і дабрынёю і нават удзячнасцю, таму што ён пакідае сваю жонку і дзяцей, каб ехаць з табою. Але паміж дабрынёю і фамільярнасцю ёсць вялікая розніца. Першае — вялікадушнасць сэрца, другое з-за пасрэднасці і пошласці. Нарадзіўшыся ва ўмовах не абслугоўваць, а быць тым, каго абслугоўваюць, ты абавязаны гэтаму перавагай выпадковасці, таму няма ніякай прычыны гэтым ганарыцца, тым не менш, гэтая перавага дадзена табе. Табе трэба намагацца выхаванасцю і высакародствам пачуццяў, якія, надаючы табе сапраўдную значнасць, будуць табе доказам, што ўсё гэта дасталося табе толькі па волі фартуны.

8. Каб замацаваць тваю звычку самааналізу, няма нічога лепей, чым завесці дзённік, каб запісваць усе свае ўчынкі і, асабліва, свае думкі. Гэтая звычка мае падвойную выгоду: звычка засяроджвацца на самім сабе, заглядаць у сябе, захаваць сябе; другое — сфарміраваць стыль, здольнасць пісаць, становячыся пісьменнікам. Гэта прыдумана добра, бо звычка саманазірання яшчэ спрыяе лепшаму запамінанню падзей. Я вельмі задаволены, што гэтая звычка ёсць і ў тваіх сясцёр.

9. А зараз пра тое, што тычыцца тваіх заняткаў — тваёй вучобы. Гэты пункт спатрэбіцца, каб пазнаёміць цябе з маімі поглядамі. Я прадракаю табе кар'еру дыпламата, таму што яна, спадзяюся, падыдзе табе больш за ўсё. Неабходна, каб твае заняткі былі накіраваны для дасягнення гэтай мэты. Для пачатку — лекцыі па гуманізму. Ты ўжо валодаеш асновамі грэцкай мовы і мог бы, каб захацеў, валодаць ёй лепей. Неабходна табе прыкласці ўсе намаганні, таму што, я ўпэўнены, вывучэнне дзвюх класічных моў можа быць адначасовым, тым болей, што грэцкая мова папярэднічае лацінскай і дапамагае вывучэнню апошняй. З некаторага часу рамантызм у літаратуры, тое ж самае, што «cholera mortus»[1] для народаў, але гэтая бяда пройдзе, як і ўсе іншыя — добрае і прыгожае застанецца такім назаўсёды, таму што дабро і прыгажосць так, як і ісціна, не змяняюцца ніколі. Тое, што распавёў табе тут у гэтым наказе, вышэй твайго разумення, але пачакай, пройдзе час і ты згодзішся са мной, што не можа быць добрых і моцных ведаў, калі яны не грунтуюцца на веданні гэтых дзвюх класічных моў.

[1] Эпідэмія халеры (*лац.*).

10. Я не буду паглыбляцца ў дэталі розных галін гістарычных і філасофскіх ведаў, якія ты павінен будзеш спасцігнуць, каб затым служыць з гонарам; парадак пераемнасці рэчаў, так як і выбар сродкаў, заўсёды ў распараджэнні адукаванага чалавека. Я хачу далучыць яшчэ адно маё пажаданне — вывучаць сучасныя замежныя мовы, што неабходна для тваёй кар'еры, якую ты сабе выбераш. У гэтую пару твайго жыцця памяць твая такая добрая, што авалодаць мовамі будзе лёгка, і гэта, у выніку, будзе вельмі карысна для цябе, таму што несумненна дапаможа табе далей зрабіць кар'еру.

11. A questo fine; non dimenticar, o caro mio la dolce favolla Toscana, la lingua di quel bel paese dove il si suona[1]. Недастаткова толькі размаўляць з Санці, бо гэта ўсяго толькі мова вуліцы Фларэнцыі. Трэба добра вывучыць мову, неабходна яе разумець і любіць. Дзеля гэтага трэба чытаць кнігі лепшых італьянскіх аўтараў і трэба пісаць на гэтай мове. Лістуйся на італьянскай мове са сваімі сёстрамі.

12. Пасля таго, як ты скончыш падрыхтоўчыя заняткі, ты будзеш працягваць навучанне ва Універсітэце. Намагайся заслужыць добразычлівасць тваіх аднакурснікаў роўнымі паводзінамі, прыязнымі і ветлівымі, для ўсіх аднолькавымі. Бываюць такія студэнты, неспакойнага характару, якім падабаецца шукаць сварак са сваімі таварышамі. Гэта чума, якой трэба пазбягаць з найлепшай стараннасцю, і самы лепшы сродак пазбягаць гэтага (я ўказваў табе вышэй) — быць з усімі як мага болей ветлівым і не ўцягвацца ў справы, якія ты лічыш для сябе непрымальнымі. Сапраўдная мужнасць у тым, каб быць непахісным і нязменным у выкананні сваіх абавязкаў. Часцей той, хто баіцца славы баязліўца і сваю ганарыстасць выдае за смеласць — той і ёсць баязлівец і даносчык. Апошняе лічыцца ў грамадстве самым агідным.

13. Поўная паслухмянасць і давер да чалавека, які згодзіцца ўзяць на сябе клопат аб тваіх паводзінах і занятках. Самы лепшы сродак заваяваць яго добразычлівасць — гэта педантычна выконваць свае абавязкі. Думай заўсёды аб чалавеку, які будзе нас замяняць. Ты павінен паважаць і слухаць яго, як свайго бацьку.

14. На час тваёй вандроўкі ўсе клопаты аб табе захацелі ўзяць на сябе цёця і дзядзя Далгарукія і апекавацца табой, як маці і бацька, да таго моманту, як вярнуць цябе ў рукі Боскай Волі, якая заменіць іх потым. Няма патрэбы табе казаць, як ты павінен сябе паводзіць са сваімі вялікадушнымі роднымі. Я вельмі добра думаю аб табе, мой дружа, і ўпэўнены ў тым, што ты прыкладзеш усе намаганні, каб заслужыць іх прыязнасць, што ты будзеш шанаваць іх волевыяўленне.

Бывай, сынок, хай Неба бласлаўляе цябе, як я гэта раблю ад ўсяго сэрца. Пішы нам ня меней 2-х разоў на месяц. Хай давер і праўда заўсёды водзяць тваім пяром. З якім задавальненнем мы будзем даведвацца аб усіх тваіх поспехах, якія залежаць толькі ад цябе, і толькі ад цябе залежыць, калі надыдзе той шчаслівы дзень, калі мы ізноў зможам цябе абняць. Калі ты нас любіш так, як я спадзяюся, гэта павінна цябе падтрымаць ва ўсіх тваіх пачынаннях. Не губляй нічога з таго, што я табе наказваў на працягу 3 гадоў. Выкарыстоўвай мае наказы, каб вытрымаць экзамен, і гэта будзе адзіным сродкам, каб ты змог выканаць адну з сваіх мэт у Італіі, перад тым, як мы зноў убачымся, каб потым ужо ніколі не раставацца.

Пераклад з французскай настаўніцы Залескай школы Н. А. ЦІМОНІНАЙ.
Пераклад з рускай В. РАМЕЙКА-ЗАЛЕСКАГА

[1] Дзеля гэтай мэты не забудзь, мой даражэнькі, салодкую казку — Таскану, дзе гучыць мова гэтай цудоўнай краіны (*італ.*). (Агінскі мае на ўвазе тасканскі дыялект, які ляжыць у аснове італьянскай мовы. — Заўвага перакладчыка.)